

Producziun d'energia ei ina gronda sfida – era per las Alps

L'jamna vargada han ils secunds «Dis da discussiun davart la perscrutaziun dall'energia» giu liug a Mustér

DA HANS HUONDER / ANR

■ **En connex cun luvratoris e referats ein damondas davart la producziun d'energia ellas Alps vegnidas tematisadas l'jamna vargada a Mustér. Quels «Dis da discussiun davart la perscrutaziun dall'energia» ein stai in grond success e duein haver ina continuaziun. Part da quels ei in arranschament public cun referats staus.** Quei arranschament cun participaziun d'experts d'energia, persunas d'instrucziun d'universitads e representants d'interpresas ed instituziuns ei vegniun organisau dalla Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin. Quella ei vegnida fundada la primavera vargada. Als dis d'energia ein persunas dall'entira Europa e per part era d'auters continents separticipadas. Alla sentupada publica che ha giu liug la gievgia suentermezdi ha il president dalla fundaziun, *Heinrich Berther*, sutlingiau l'impurtonza da sefatschentar dall'energia. Mo buca mo da quella. Era il recicladi ei ina damonda che va maun en maun cun l'energia. Il president communal da Medel, *Peter Binz* ch'ei era commember dil cussegl da fundaziun, ha tratg a strada en siu beinvegni ella Sala Peter Kaiser dalla claustra da Mustér la muntada dall'energia electrica producida cun forza hydraulica per las vischnauncas en muntogna. Il proxim temps vegni ad esser signaus dalla discussiun davart ils tscheins d'aua. La sentupada publica ch'ei vegnida moderada dad *Ivo Schillig*, vicepresidente dalla fundaziun e meinafatschenta da quella, ha

confruntau ils referents cun entginas damondas brisantas ed actualas. Biebein 80 persunas han nezegiau la caschun d'assistar als referats pulics d'exponents dalla fiera d'energia. Ils «Dis d'energia» ein era vegni organisai uonn cun grond sustegn dall'Universitad da Lucerna.

Da muntada per las muntognas

L'energia electrica producida cun forza dall'aua ei dapi plirs decennis in factur economic da grond'impurtonza per las regiuns da muntogna. Buca mo ina vischnaunca recaltga ina gronda part da sisas entradas sin fundament da tscheins d'aua. Quei sectur economic ha denton era purtau bia lavur da construcziun ellas vals alpinas. Biaras plazzas da lavur han procurau duront onns per veta e secapescha era per entradas da taglia e consum els vitgs. Quei ei denton semidau da rudien ils davos onns. Ils prezis per l'energia ein curdai en tschaler, ovras ch'ei vegnidas ludadas onns alla liunga ein vonzeivi vegnidas tschentadas en damonda. «L'energia hydraulica ei stada ina maschina da daners. Ovras d'accumulaziun da pompa procuravan per sufficientamein energia da tut temps. Ussa vegnan quellastchentadas en damonda», di *Werner Hediger*, professor el center dalla perscrutaziun economica alla HTW Cuera. El constatescha ch'ei drova ina midada dallas structururas, mo era da nova perscrutaziun concernent las pusseivladads dalla producziun d'energia ellas muntognas. «Ei la midada d'energia dalla confederaziun ina schanza per las regiuns muntagnardas?

Quella damonda sto vegnir rispundida ils proxims onns, cun risguard dil nez dall'aua», di Hediger. Rispostas sin quellast damondas ha el buca saviu dar.

Biars factors giogan ina rolla

Stefan Muster, commember dalla direcziun dall'Associaziun dallas interpresas d'electricitad svizra, ha skizzau models pusseivels pigl avegnir dall'energia als «Dis da discussiun davart la perscrutaziun dall'energia» a Mustér. El rom dil project «Energiewelten» sefatschenta l'associaziun da tendenzas pusseivlas. «Quellas ein ligiadas vid biaras malsegirtads dil mument. Quellas ein da constatar ton ella politica sco era ella promoziun da novas fontaunas d'energia», di Muster. El constatescha che las regiuns alpinas ein predestinadas per la producziun d'energia electrica, seigi cun agid dalla forza d'aua, fotovoltaica ni era lenna. «Sch'ins mira la producziun il mument spirontamein ord vesta commerciala vegn la forza hydraulica a restar sut squetsch. L'energia producida cun forza dall'aua resta denton in impurtont factur per la stabilitad dalla reit», di Muster. La tendenza da bandunar energias fossilas sco igl ieli ei claramein avon maun. Perencunter vegn constatau ina tendenza d'augment tier energia electrica, mo era gas. D'impurtonza daventa il proxim temps la discussiun concernent ils tscheins d'aua. «Ei sto dar soluziuns per las ovras e per las vischnauncas. Ils tscheins d'aua han per consequenza ch'ils prezis per l'energia electrica producida cun forza d'aua ein

Stefan Muster dall'Associaziun dallas interpresas d'electricitad svizra (amiez) en discussiun cun visitaders digl arranschament public la gievgia suentermezdi ella Sala Peter Kaiser.

aunts», constatescha Muster. Il mument ein differents models davart la producziun ed il nez d'energia pusseivels pil futur. «Igl ei pusseivel che mintgin producescha egl avegnir energia e consumescha quel-

la. La producziun sa secapescha succeder cun agid da differents tecnologias. L'energia producida cun forza dall'aua savess lu procurar per la stabilitad necessaria ella reit», declara Muster.

Ina sentupada cumprovada cun bunas perspectivas

Ils «Dis da discussiun davart la perscrutaziun dall'energia» han giu liug per la secunda ga a Mustér. Per l'emprema ga ein els vegni organisai dalla Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin. L'organisatura *Nadja Germann* dall'Universitad da Lucerna e commembra dil cussegl da fundaziun ei fetg cuntenza cun la participaziun ed il decuors digl arranschament. La finamira ei da cuntinuar cun quels dis egl avegnir a Mustér: «A nus seposchan cheu cundiziuns idealas. Leutier essan nus en territori alpin, quei che corrispunda agl intent dalla fundaziun. Las participontas ed ils participonts vegnan aschia automaticamein en contact cul territori muntagnard, respectivamein cul potenzial che quel ha per la producziun d'energia.» Rodund 40 referats han giu liug duront treis dis el center da claustra e cultura dalla claustra da Mustér. Quels ein vegni teni ni visitai da rodund 80 experts d'energia da pliras tiaras europeas e dall'Africa. «Quei ei stau pli u meins tut professers ni assistents d'universitads ni scolas aultas. Entgins da quels han viu in l'auter l'emprema ga cheu a Mustér, mo damai che tuts sefatschentan da damondas d'energia ei il contact spert sedaus», di Germann sin damonda dall'Agentura da novitads

rumantscha. Fertion che damondas davart la tecnica dils indrezs ni il recicladi ein stadas uonn el center duein auters temas cumpletar ils «Dis d'energia» egl avegnir. Aschia per exempel la muntada dalla producziun dall'energia per regiuns alpinas ni era las damondas pli profundas dil dretg e dalla scienza. Medemamein duei igl aspect dall'energia en connex cul turissem giugar ina rolla ni era damondas davart il provediment cun calira. Tenor Germann vegn l'Associaziun dallas interpresas d'electricitad svizra a giugar l'auter onn ina pli ferma rolla: «In tema pusseivel da quella savessen esser la scienza e la pratica e quei en ina sessiun speciala.» La finamira sur plirs onns ei da carmalar specialists, experts, professers, mo era representants d'interpresas d'energia digl entir mund a Mustér. Quels «Dis da discussiun davart la perscrutaziun dall'energia» ein in project che la vischnaunca da Mustér vul medemamein perseguitar attentamein. «Igl ei in interessant project cun bunas perspectivas. El ha secapescha era in effect da reclama per Mustér aschia che la vischnaunca ei pronta da contribuir era egl avegnir sia cumpart al beinreussir da quei arranschament», di il president communal *Robert Cajacob*.

Il meinafatschenta dalla Fundaziun Center da perscrutaziun d'energia alpin Ivo Schillig (dretg) ensemen cun Michi Davaz che ha referiu davart la fotovoltaica el Grischun.

FOTOS H. HUONDER

Q2E per il Center da formaziun Surselva

■ **(cp) Rapports ed evaluaziuns da qualitat svaneschan savens el truchet enstagl da vegnir realisai el mintgadi. El Center da formaziun Surselva a Glion ei quei tuttavia buc il cas.** Dacuort han duas partiziuns, la Scola media mercantila e propedeutica sco era la Scola professiunala commerciala, serrau giu cun success il process da qualitat Q2E. Sin basa da quellast experienschas duei in management da qualitat sistematic era vegnir sviluppaus en las ulteriuras partiziuns dil Center da formaziun.

Il 2012 ha la regenza dau a tuttas scolas medias dil Grischun l'incumbenza dad elavurar in concept per sviluppar la qualitat sin basa dil model Q2E. Sinaquei ha era la Scola media mercantila e propedeutica sviluppaus sistematicamein in tal concept. Damai che ella vegn menada a Glion ensemen cun la Scola professiunala commerciala ha era ella priu part dil process ch'ei vegniun menaus digl Institut per evaluaziuns externas sil scalem secundar II (Ifes) a Turtig.

Naven dil 2013 han las scolas elavurau ed implementau in concept da qualitat per instrucziun e menaschi. Miez settember 2016 ha l'evaluaziun externa giu liug e scolaras e scolaras, scolaras e scolaras ed igl ulterier personal ein vegni interrogai duront dus dis. Plinavon han representants dils menaschis d'empredissadi sco era ils commembers dalla cummissiun regiunala priu part dallas conferenzas da rating. La cummissiun regiunala dalla Regiun Surselva ei igl organ strategic dil Center da formaziun e cunquai responsabels per numerus aspects che pertuccan la qualitat dallas scolas.

Ils 26 da schaner 2017 ei il rapport d'evaluaziun digl Ifes vegniun presentaus allas scolaras ed als scolaras dalla Scola media mercantila e propedeutica e la Scola professiunala commerciala. En quei rapport confirman ils experts che tut ils collaborators demuossian in oreifer engaschi pedagogic. Quei engaschi meini ad in clima positiv e familiar. Il concept da qualitat elaborau seigi consequents e coherent ed hagi anflau rispo-

stas innovativas sin las pretensiuns dil temps. Omisdus partiziuns dil Center da formaziun mettian peisa sin lungatg e cultura romontscha. Ellas seigien cunscientas da lur muntada ed hagian in bien renum ella regiun.

Marcus Beer, il menader dalla Scola media mercantila e propedeutica e la Scola professiunala commerciala e sia squadra ein fetg satisfatgs dils resultats. *Peter Kreitiger*, meinafatschenta dil Center da formaziun Surselva, vesa il process d'eva-

luaziun sco punct da partenza per sviluppar vinavon la qualitat en tuttas partiziuns dil Center. El decuors da quest onn duei in management da qualitat che s'orientescha suenter il model Q2E vegnir introducuis era en ulteriuras partiziuns a Glion. Il Center da formaziun Surselva a Glion meina sper las partiziuns numnadas era la Scola mercantila dil di, la Scola professiunala industrial, la Scola preprofessiunala Vinavon, la Scola da musica ed il Survetsch logopedic Surselva.

Dacuort han duas partiziuns, la Scola media mercantila e propedeutica sco era la Scola professiunala commerciala, serrau giu cun success il process da qualitat Q2E.

reclama

Stefan Engler
Ständerat, Chur und Surava

«Der Charme von unserem Konzept ist, dass wir nicht perfekt sein wollen aber präzise, dass wir herzlich sind aber nicht glamourös und dass wir Winterspiele dort durchführen wollen, wo der Wintersport zuhause ist.»

JA
KANDIDATUR
OLYMPIA
2026
12. Februar 2017

www.jazuolympia.ch
f OlympiaGR26
#jazuolympiaGR